Herfst 2018

Gidsengids

IVN ENSCHEDE

INSTITUUT VOOR NATUUREDUCATIE

Nummer 246

BELEEF DE NATUUR!

Colofon

De Gidsengids van IVN Enschede verschijnt 4 x per jaar.
Voor meer informatie zie: www.ivn.nl/afdeling/enschede en www.facebook.com/IVNEnschede

Redactie en Facebook
* Celia Horst-Geijtenbeek
Burgemeester Stroinkstraat 375 - 7547 RH Enschede
tel. 053 434 36 48 - email : celia@jfhorst.nl
* Tineke Eitink-Doornhein

Website
* Jan Willem Visschers
tel. 053 476 55 35 - email : jwvisschers@gmail.com
* Erika van Oldeneel - email: erika1961@hetnet.nl

Drukker
* Editoo B.V. te Arnhem
tel. 085 773 774 2 - www.editoo.nl

Lidmaatschap IVN
Aanmelden en opzeggen per email via secretariaat
Contributie per jaar leden € 20,00; huisgenoten € 5,00
Minimale jaarbijdrage donateurs is € 12,00.
IBAN: NL05 INGB 0000 8388 83 t.n.v. IVN afd. Enschede

Bestuur

Voorzitter
* Hanneke van Dorp
Wooldrikshoekweg 104
7535 DD Enschede
053-4780392
email : hanneke_van_dorp@planet.nl

Secretariaat
* 1e secretaris
Nico van Diepen
Bouwhuishorst 23
7531 EZ Enschede
06-47270894
email : secretariaativnenschede@gmail.com
* 2e secretaris
vacature

Penningmeester
* Dirk Nijenboer
Van Riebeekstraat 95
7535 ZJ Enschede
053-4311364
email : dendirk@home.nl

Algemeen bestuurslid
* Pim Bosman
Voortsweg 48
7523 CH Enschede
053-4322965
email : whbosman@hetnet.nl

Van harte welkom bij IVN Enschede

IVN, Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid, is een organisatie met ca. 180 afdelingen in Nederland en ca. 18.000 vrijwilligers. IVN heeft als doel mensen bij de natuur te betrekken en jong en oud laten beleven hoe leuk, leerzaam, gezond én belangrijk onze natuur is.

Onze afdeling IVN Enschede telt momenteel ca. 70 leden. Zij zetten zich in op het gebied van milieu, natuureducatie en duurzaamheid. Vooral door het stimuleren van natuurbeleving willen we onze liefde en kennis voor de natuur delen. Tevens organiseren we speciale bijeenkomsten voor onze leden en donateurs. Per kwartaal ontvangen zij het afdelingsblad de “Gidsengids”.

Zin om vrijblijvend eens te komen kijken, mee te doen met onze activiteiten of lid worden? Dan kun je contact opnemen met ons secretariaat. Je bent van harte welkom!

Werkgroepen

* Schoolwandelingen
* Grijs, Groen en Gelukkig
* Heemtuin
* Vliegbasis Twenthe
* Internationale School IST
* IVN kraam
* PR en Communicatie
* Excursies

In dit nummer

3 Van de voorzitter
4 IVN uitstapje: Stamppotwandeling
5 Spoorfietsen over het "Schaddenspoor"
6 Speuren naar paddenstoelen
7 Een invasieve exoot
8 Een droge zomer in de Heemtuin
10 IVN Enschede op de Twentse Landdag
11 Over spreeuwen en kalkedodders
14 Afscheid van Thea Otten
15 Buurserzand en Harrevelderschans
16 De Limonadewesp
17 Zomerse excursies
18 Paddenstoel van het jaar 2018
19 Jutterij op Vlieland
20 Poelenonderzoek in de Esmarke
21 Een bijzondere ontmoeting
22 Agenda

Coverfoto - Tineke Eitink

Van de voorzitter

Dit is alweer de vierde Gidsengids in deze prachtige, kleurrijke vorm en we beginnen zo'n mooi blad al bijna gewoon te vinden.

Dit is een herfstnummer, met prachtige stemmige herfstfoto's, maar natuurlijk ook met veel terugkijkjes op de lange hete zomer die nu echt voorbij is. Terwijl ik dit schrijf vult de regenmeter vult zich al voor de derde of vierde keer. Tuin en natuur komen weer een beetje bij.

In veel van de stukjes in dit nummer horen we direct of indirect over de droogte en de hitte: het spoorfietsen, de zomeravond wandelingen in samenwerking met Landschap Overijssel, een verslag over de werkzaamheden in de Heemtuin, het verhaal over limonade wespen. Dat de bijna eindeloze zomer ook mooie kanten heeft zien we in de prachtige foto van een Kleine kolibrievlinder die Henk Eitink maakte. In koude zomers bereiken die ons land niet. Ik weet het niet zeker, maar ook de Winde pijlstaart in het wasgoed van de familie Nijenboer kon welleens iets met de geweldige zomer te maken hebben.

Leerzaam en informatief zijn ook de verhalen over de spreeuw en over het Buurserzand. Het verslag van de vakantie van Pim maakt ons duidelijk dat dode dieren ook heel mooi kunnen zijn. Ik heb vliegende Jan van Genten altijd indrukwekkend gevonden, maar zo op het strand is ook heel bijzonder.

De start na de zomervakantie voelt voor mij vaak meer als de start van een nieuw seizoen dan een nieuw kalenderjaar. Dit keer start het nieuwe seizoen met een grote verandering. Thea ging met pensioen, we zullen haar missen en wensen haar nog vele, fijne en rustige jaren! Een verslag van haar afscheid is ook in deze Gidsengids te lezen.

Op de bladzijde na dit stukje staat de uitnodiging voor ons jaarlijks uitstapje. Het lukte dit jaar niet het in de nazomer of begin van de herfst te organiseren en daarom is het dit jaar een eenvoudig uitstapje in november en niet zo ver weg, maar we rekenen erop dat het ook heel gezellig wordt! Hopelijk lukt het volgend jaar weer een traditioneel uitstapje in de nazomer te organiseren, leuke ideeën waren er genoeg.

Hanneke van Dorp

Kardinaalsmuts (Euonymus) in Wesselerbrinkpark - Henk Eitink

Uitnodiging:
Stamppotwandeling in het Buurserzand

Op zaterdag 17 november is er een stamppotwandeling in het Buurserzand voor leden, huisgenootleden en donateurs van IVN Enschede.

Dit jaar een afdelingsuitstapje in een wat andere stijl dan we gewend zijn, of eigenlijk halen we een IVN-traditie uit oude tijden weer van stal: een stamppotwandeling. We gaan met z'n allen op zaterdag 17 november gezellig stamppot eten bij Captain Jack aan de Buurserbeek van af een uur of vijf.

Voor wie dat wil en kan is er tevoren een mooie wandeling door het Buurserzand. Afhankelijk van het weer is het misschien wel een ruige wandeling, maar wandelen doen we: weer of geen weer. Wie weet wat voor verrassingen we onder weg tegen komen...
Het startpunt van de wandeling is nog niet zeker, dat hoort iedereen die zich aanmeldt tevoren.

Starttijd wandeling 14:30 uur, startpunt wordt later bekend gemaakt
Vanaf 16:30 à 17:00 uur: Captain Jack, Broekheurnerweg 27, 7481 PX Buurse
Eigen bijdrage: € 5, contant te betalen aan de penningmeester (Dirk) bij Captain Jack.

Wil je mee, meld je dan uiterlijk vóór 3 november aan bij Hanneke: hanneke_van_dorp@planet.nl (of 053 4780392), vermeld bij je aanmelding of je wel of niet mee wandelt en of je belangrijke dieetwensen hebt.

Buursermeertje

Spoorfietsen, een onvergetelijke excursie

Donderdagmiddag 2 augustus, een heerlijk zomerse dag, verzamelt zich een bont gezelschap aan de Twekkelerweg.

Er worden 4 fietsen klaargezet, 3 fietsen voor 5 personen en 1 familiefiets voor 15 personen. Na uitleg over de fiets, de rem en het oversteken van verkeerswegen gaan we van start. Het fietsen gaat als een trein...

Na het passeren van de sluis maken we een stop, om te vertellen over het Twentekanaal de sluis en het recreatie park de Waarbeek. Het winnen van zout en de aanleg van het Gelders Overijssels Lokaal Spoorwegnet.(GOLS) We fietsen tot een stootblok het einde van het spoor aangeeft.

Voor we aan de wandeling beginnen, wijzen we op de mogelijkheid om nu af te haken en een plekje op te zoeken bij rustpunt “Het Plukreef”. Aan het einde van de wandeling komen wij hier langs en is er gelegenheid om een consumptie te nuttigen. Iedereen gaat door voor de wandeling.

We lopen door een laan, waar door de droogte veel uitgedroogd blad is gevallen. We passeren de Zuivelhoeve, klein begonnen maar nu uitgegroeid tot een behoorlijk bedrijf. Er is een plan om de spoorlijn te verlengen, hier kun je zien dat er ruimte voor is gereserveerd.

We wandelen langs droge sloten en vinden een omgewaaide boom op ons pad. Kinderen klimmen er overheen, anderen maken een omweg er omheen. Een aanleiding om iets te vertellen over het leven in en op dood hout. Op dood hout zoeken we naar sporen van leven. Ook de reuzenberenklauw is hier te zien. De route gaat langs een meidoornhaag. We zoeken naar bessen, bramen en hazelnoten. Bij een vijver die droog staat is weinig leven te ontdekken.

Omdat we door hoog gras lopen waarschuwen we voor teken. In de schaduw van een peppel (of populier) vertellen we over houtwallen en hun functie. Een omgewaaide eik verspert de weg, gelukkig is er voldoende ruimte om er op de knieën onderdoor te kruipen... De Essen en hun ontstaan komen aan de orde. Twekkelo kent drie essen: de Lutje Es, de Grote Es en de Twekkeler Es.

Balsemien trekt onze aandacht. Door akkerland met aardappelen en maïs vervolgen we de wandeling en komen uit bij rustpunt “Het Plukreef”. We eten een ijsje of drinken iets en zoeken de spoorfietsen op om met een gepaste snelheid terug te fietsen. Het was een geslaagde middag. Zonnig, warm en heel erg droog.

Wim Lengton en Henk Brinks

Het "Schaddenspoor" van de GOLS

“Schadden” is de Twentse benaming voor heide plaggen. Over het ontstaan van deze bijnaam bestaan verschillende verklaringen.
Volgens het ene verhaal was schaddenspoor het een spottende benaming. Dhr. Jan van Heek schreef in 1936 in zijn boek “Herinneringen”: “De lijnen liepen door de vergeten en stillen Achterhoek en door den groote heidevelden, waar door de boeren schadden (heideplaggen) werden gestoken als brandstof en mestvorming. Eenige twijfel over het welslagen der (spoorweg)onderneming was daarom gerecht-vaardigd”. In diverse publicaties is te lezen dat het locpersoneel de schadden zou gebruiken om weer nieuw leven in een dood vuur te krijgen. Ook zouden schadden gebruiken om op de kolenvoorraad te besparen. Waarschijnlijk een sterk verhaal aangezien natte turf nauwelijks brandt en gedroogde turf veel minder warmte geeft dan een kolenvuur. Een mogelijke derde verklaring zou kunnen zijn dat de naam verwijst naar de heidevelden waar het spoor doorheen liep. In de Hengelosche Courant uit 1936 is te lezen dat: “...de naam was al bij de aanleg in de wereld gekomen. Het spoortje liep buiten Hengelo de hei op”. Deze laatste verklaring komt overeen met namen als Wadlopers en Veenexpress. Bijnamen van dieseltreinen die in de Noordelijke provincies hebben gereden door veengebieden en in de richting van het wad.
Bron: www.museumbuurtspoorweg.nl

Kom 14 oktober paddenstoelen zoeken op de Lonnekerberg

Dit jaar organiseert IVN Enschede weer een paddenstoelen excursie op de Lonnekerberg, op zondag 14 oktober a.s.. Ook leuk en leerzaam voor kinderen, zeker met de gratis paddenstoelen zoekkaarten die we voor de kleinsten beschikbaar hebben.

Paddenstoelen zijn de vruchtlichamen van schimmels die zich onder de grond bevinden. Ze hebben een grote betekenis voor het bos. Het zijn ondermeer de “vuilopruimers” van dode planten en dieren. Misschien ken je de kreet "dood hout leeft".. Ook dienen zij als voedsel voor onder andere slakken, egels en eekhoorns.

Tijdens de altijd gezellige ‘Paddenstoelen excursie’, onder deskundige leiding van de IVN gids, maakt u kennis met de vele soorten paddenstoelen op de Lonnekerberg. Zouden we de vliegenzwam (die rode met witte stippen) nog zien ? En het eetbare eekhoorntjesbrood, de tondelzwam en de bekende gele aardappelbovist ?

Dat zijn maar enkele van meer dan 3500 soorten paddenstoelen die in Nederland voorkomen. De IVN gids vertelt je over de wijze waarop een paddenstoel ontstaat, groeit en hoe hij zich vermeerdert. Ook geeft de gids aan welke paddenstoelen wel en niet giftig zijn.

<u>Reden genoeg om mee wandelen met onze paddenstoelen excursie:</u>
Datum: zondag 14 oktober a.s.
Tijd : 14.00 uur
Waar: op de Lonnekerberg
Startpunt : aan de Bergweg, net buiten Lonneker, bij het witte hek van Landschap Overijssel
Route : vanaf Lonneker komend ná de kleigaten van Smulders aan de linkerkant van de Bergweg. Je kunt parkeren aan de rechterkant van de Bergweg bij het informatiebord bij de kleigaten.
Tip: neem een klein spiegeltje en een loepje mee om de paddenstoelen nog beter te bekijken.

Ga je mee op deze paddenstoelen ontdekkingstocht? Je bent van harte welkom!

Hans Pelgrim

Dood hout leeft - foto Henk Etink

De Springbalsemien, een invasieve exoot

Prachtig om te zien, maar toch liever niet...

In de media horen we steeds meer over invasieve exoten. Planten (en dieren) die van nature niet in Nederland voorkomen en door verspreiding schade kunnen veroorzaken aan de inheemse soorten...

De Europese Commissie heeft in 2017 op een zwarte lijst officieel twaalf dier- en plantensoorten vermeld. Deze exoten zijn soorten die niet uit Europa komen en die de oorspronkelijke biodiversiteit bedreigen en verdringen. Deze mogen niet ingevoerd, gekweekt, gefokt, verkocht of gehouden worden. Zoals bijvoorbeeld de Amerikaanse eik, Amerikaanse vogelkers en een hele hardnekkige, de Japanse duizendknoop.

Een andere exoot, die ook veel in het Stroink/Smalenbroek voorkomt, is de Springbalsemien (Impatiens glandulifera), ook wel Reuzenbalsemien genoemd. Altijd leuk voor kinderen, want als je het zaaddoosje aanraakt dan klapt de schil uiteen en schieten de zaadjes weg. Wat een slimmerik die Springbalsemien. Wanneer een vogel ermee in contact komt, gebeurt precies hetzelfde. Prima manier om je voort te planten dus. Tja en dat is nu net niet de bedoeling.
Deze plant is van oorsprong afkomstig uit de Himalaya, Tibet en India. Rond 1850 werd de soort vanuit Noord-India meegenomen naar Europa. De plant groeit snel en vormt hoge dichte struiken. De soort overwoekert de inheemse plantensoorten die het onderspit delven als het gaat om licht, ruimte en voedingsstoffen. Je ziet de Springbalsemien ook vaak langs slootjes en beekjes omdat het stromende water de zaadjes vervoert, hele oevers zijn er soms mee begroeit.

Maar er is ook goed nieuws. Want de invasieve exoot heeft de aandacht van natuurwerkgroep EnHOe, met name de vrijdaggroep (gemiddeld 10-12 pers.) heeft de laatste jaren de nodige uren in het “Balsemientrekken” gestoken in de natuurgebieden Aamsveen, Smalenbroek, ’t Spik en Berenbroek en soms pikken we ook een stukje Stroinkslanden mee, hoewel daar eigenlijk de taak bij de Gemeente ligt.

Het voordeel is dat ze, over het algemeen, makkelijk uit de grond te trekken zijn, maar, zeker bij vochtig groeizaam weer, moet je ze niet met de kluit gewoon op de grond gooien want dan schieten ze zo weer wortel!!

Afhankelijk van de omstandigheden hangen we ze wel in bomen en struiken, geen gezicht. Omdat de zaadvorming het probleem is, moet je ze eigenlijk voor of tijdens de eerste bloei bestrijden. We zijn daarom vorig jaar en ook dit jaar, al begonnen in juli.
Nazorg is wel erg belangrijk, je ziet er altijd wel een paar over het hoofd of er is wat laat opkomend zaad. We zijn dit jaar dan ook begonnen met de gebieden waar we vorige jaren volop mee bezig zijn geweest en dan zie je dat het echt resultaat heeft gehad en dat werkt bemoedigend. Ook hebben we “nieuwe” plekken aangepakt, ongelofelijk! Tientallen meters berm en slootrand: enkel en alleen Balsemien. Het verstikt echt al het andere groen. De grootste en dikste Balsemienen die ik (Pim) ooit heb gerooid waren bij de AKZO-kikkerpoel: minstens 2 meter hoog en een steeldiameter van zo’n 5 cm.!

In de Heemtuin is de Reuzenbalsemien ook op bezoek geweest en daar hoort hij/zij al helemaal niet thuis ! O.a. langs de oever van de Roombeek die door de tuin stroomt, maar nu zijn ze nagenoeg verdwenen, dus bestrijding heeft wel degelijk zin. We krijgen wel eens op- en aanmerkingen van voorbijgangers en wandelaars waarom we die mooie bloemen vernielen, en we proberen dat dan uit te leggen. Want ze zijn inderdaad prachtig om te zien, maar toch liever niet…

Pim Bosman (EnHoe en Heemtuin) en Tineke Eitink

Noot redactie : Ook voor de Twentse gemeenten is bestrijding een groot probleem. Beheersen is al een doel op zich. In de pers stond onlangs een bericht dat in Enschede de Japanse Duizendknoop zich in het wegdek van de Westerval geboord heeft. Om scheuren te voorkomen is nu bij hoge uitzondering en ten einde raad besloten om daar toch gif te gebruiken; glyfosaat, organische fosforverbinding en het actieve bestanddeel van RoundUp.

Springbalsemien op Smalenbroek - foto's Henk Eitink

De lichtblauwe Cichorei (Cichorium) is een stinseplant, waar surrogaatkoffie van gemaakt kan worden. Dit interessante plantje is nauw verwant met witlof en andijvie, wordt als groente gegeten en tevens gebruikt in de natuurgeneeskunde. Je kunt hem zowel in heemtuinen als ook kruidentuinen aantreffen - foto Tineke Eitink

Natuur dichtbij

De foto in de zomer uitgave liet een detail zien van het plantje Ezelsoor. Deze planten blijken ijzersterk te zijn want ze hebben in onze tuin zelfs de extreme droogte van de afgelopen tijd doorstaan. Ezelsoor (Stachys byzantina) is een plant uit het geslacht Stachys, uit de lipbloemenfamilie. De grijsviltige bladeren zijn zacht en aaibaar. Het zijn vaste planten met vaak lilakleurige bloemen. Ze bloeien van juni tot augustus en worden ca. 40 cm hoog. Er zijn ook soorten die geen bloemen geven.

Een droge zomer in de Heemtuin

Vanaf april was het al zomer, maar maaiden wij de paden nog wel. 2 maanden later was het niet meer nodig en erg droog aan het worden. Zo konden wij deze zomer mooi de vijver opschonen, helaas werden een paar kikkers naar de kant gedreven, in twee ochtenden was de klus geklaard.

We hebben twee keer de heg geknipt, de Beuk en een keer de lange Taxusheg waar we twee ochtenden voor nodig hadden. De jonge heggetjes die rond de akker geplant zijn doen het geweldig en komen gewoon her en der uit de heemtuin. Het is een mix van Beuk en Meidoorn en worden ook al een beetje bijgeknipt.

De Egelantierrozen die Yvonne besteld had en welke een week lagen te verdrogen op het Wönner hebben de droogte redelijk doorstaan dankzij de goede verzorging van Yvonne. De Egelantierroos is een wilde roos welke lekker ruikt naar appel als het regent m.n. de blaadjes, en bloeit rose/wit. Verder zo hier en daar wat water gegeven uit de roombeek. De Muizenoortjes op het zandveld hadden het zwaar, ook de Gagel in het veenveld, en de steenbulten zijn ook erg droog.

Begin juni konden wij een nieuwe vrijwilliger verwelkomen, Magda. We zijn nu met z'n achten maar er kan altijd nog iemand bij! Iedere woensdagochtend zijn we met een groep vrijwilligers bezig met het onderhouden van de Heemtuin in het Ledeboerpark. Als je het leuk vindt om samen de tuin te onderhouden ben je van harte welkom tussen 9.00 en 12.00 uur. Voor meer informatie mag je bellen: tel. 053-4773340

De steenbulten achterin de heemtuin zijn nog redelijk groen, daar komt alleen s'middags de zon en het gewas is er erg hoog. Hier wordt het pad nog wel af en toe gemaaid. Pim heeft het bloemrijk grasland gezeisd en eveneens het vochtig hooiland. Het is zwaar werk met die warmte. Verder zijn er ook nog Toortsen van het Wönner naar de heemtuin verhuisd. Zo is er de nodige zomersnoei van overhangende takken en opdringerige braamtakken.

Op het veenveldje heeft het Pijpestrootje de regie overgenomen en verdrukt hiermee de Zonnedauw, welke het jaren geleden heel goed deed. Volgend jaar zal er wat afgeplagd moeten worden.

Op het moment van dit schrijven, half augustus bloeit er: Teunisbloem, Koninginnekruid, Guldenroede met name langs de roombeek, Blauwe knoop, Kattestaart. En er zijn al bessen van de Lijsterbes, de Gelderse Roos en ook de Vlier.

Het lijkt wel of alles vroeger is dit jaar door de hete zomer. Zo hebben we ook alweer twee keer vergaderd over de Twentse Landdag die op 23 september plaatsvindt in het Ledeboerpark en waar wij als IVN ook een stand hebben.

Jeanette Eisma

Blaassilene (Silene vulgaris), een bloempje dat een opgeblazen indruk maakt. Silene is vermoedelijk vernoemd naar de bosgod Silenus, die een opgezwollen buik had. Of stamt het misschien af van het Griekse sialon, dat speeksel betekent? Omdat vele soorten kleverig zijn. Foto en tekst Celia Horst.

23 SEPTEMBER 2018

10:00 TOT 17:00 UUR

Twentse Landdag

LEDEBOER PARK
ENSCHEDE

Twentse Landdag: Stad ontmoet platteland

Proef de streekproducten van de boerderij, maak kennis met diverse agrarische en plattelands-organisaties en bezoek de jongveekeuring. De toegang is GRATIS.

ENSCHEDE STAD VAN NU

STAWEL

Gemeente Enschede

Je bent 23 september van harte welkom bij onze vernieuwde IVN kraam.

De Spreeuw

Wie a zegt, moet ook b zeggen. Wie mus zegt, moet ook spreeuw zeggen.

Na de huismus van de vorige aflevering van de Gidsengids wijd ik deze aflevering aan die andere bekende vogel, de spreeuw, de Sturnus vulgaris. Vulgaris wil niet zeggen dat de spreeuw vulgair is. Sturnus vulgaris betekent gewone spreeuw, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Sturnus roseus, de roze spreeuw, een dwaalgast, die volgens het boek Vogels in Twente eenmalig gezien is in Twente, in Hengelo in 1975. En mogelijk was dit zelfs een ontsnapte volièrevogel.
De iets vaker gesignaleerde waterspreeuw (Cinclus cinclus) is, anders dan de naam doet vermoeden, geen spreeuw. Hij behoort tot de familie van de Cinclidae, de waterspreeuwfamilie.

Onze spreeuw is een talrijke broedvogel, maar de aantallen nemen snel af. Mogelijk zijn de verslechterende voedselsituatie (intensivering van de landbouw en verlaging van de grondwaterstand) en verdwijnen van geschikte nestplaatsen in verstedelijkt gebied hier debet aan. Spreeuwen broeden in nissen en gaten in gebouwen, onder dakpannen en in holten in loofbomen. Ook zijn er speciale nestkasten voor spreeuwen, waar zij graag gebruik van maken. Al in de 16e en 17e eeuw hing men aardewerk potten op als nestgelegenheid voor spreeuwen. Dat deden de mensen niet uit liefde voor de vogels, maar uit liefde voor de maag: vlak voor het uitvliegen haalden ze de jonge vogels uit het nest en kookten er een lekkere spreeuwensoep van.

Bij de tuinvogeltelling van 2018 eindigde de spreeuw op de elfde plaats.
Als ik in mijn vogelboekje terugblader zie ik sinds oktober vorig jaar maar één waarneming van de spreeuw in mijn tuin: In april kwam een spreeuw een nestkast inspecteren. Hij werd afgekeurd, want het vlieggat was te klein. Wel heb ik in het late voorjaar bedelende jonge spreeuwen gehoord in de grote eiken langs de Noord Esmarkerrondweg, grenzend aan mijn tuin.
Tijdens mijn vogeltellingen in postcodegebied 7531 tref ik niet veel spreeuwen, maar af en toe zie ik troepjes spreeuwen met jongen, bijvoorbeeld op het sportveld van Tex Town Tigers. En dat doet mij denken aan vroeger, toen grote aantallen spreeuwenfamilies foerageerden op pas gemaaid weiland. Tientallen oudervogels met honderden luid krijsende jongen.

Het verenkleed van de spreeuw is zwart, met een purperen en groene glans. Het winterkleed is prachtig gespikkeld. De zang van een spreeuw kan lang aanhouden, en bestaat uit een aaneenschakeling van krakende, piepende, schetterende, klepperende, ratelende geluiden, met imitaties van andere vogels en omgevingsgeluiden, met tegelijkertijd zowel ondertonen als boventonen. Heel bijzonder en heel kenmerkend.

De spreeuw is een trekvogel: onze broedvogels trekken een beetje naar het zuiden en overwinteren in België, Frankrijk, Zuid-Engeland. In de winter krijgen wij de Scandinavische spreeuwen.
Na de broedtijd verzamelen spreeuwen zich in grote groepen bij waterrijke gebieden. Ze slapen gezamenlijk in

broekbossen of rietlanden. Voor het slapengaan geven ze eerst nog even een spectaculaire vliegshow, het betere formatievliegen van groepen van wel honderdduizend tot miljoen spreeuwen. Een adembenemend gezicht, dat we hier in Twente helaas niet vaak te zien zullen krijgen.

Onder de dakpannen van mijn geboortehuis in West-Friesland broedden huismussen en spreeuwen. De pasgeboren vogeltjes, kaal, roze, met zwarte bulten op de plaats van de ogen, noemden wij in het West-Fries kalkedodders. Het blijkt dat er veel dialectwoorden zijn om deze vogeltjes aan te duiden: kalkedotter, kadodder, kadotter, kale kadodder, kale kadotter. Hoe worden deze nestjongen in Twente genoemd? Of zijn er zelfs binnen Twente nog verschillende namen? Daar ben ik erg benieuwd naar.

Spreeuwen voeden zich graag met insectenlarven, zoals emelten, ritnaalden en engerlingen. Hoopvol voor de spreeuw is dat beheerders van sportvelden, en dan vooral golfvelden, de waarde van de spreeuw hebben ontdekt als beschermer van de grasmat. Er worden heel veel nestkasten geplaatst, en het resultaat voor de grasmat is merkbaar. Dat is ook voor mij een goed idee: ik heb veel last van engerlingen in de tuin. Ik ga een spreeuwennestkast ophangen.

Nico van Diepen

Een nestkast voor de spreeuw

Een goede nestkast is van hout met een dikte van minimaal 15 mm of van houtbeton. Een nestkast mag van binnen niet geschilderd zijn. Het formaat is 16 x 16 x 30 cm met een vlieggat van 4,5 cm.
Nestkasten worden één keer per jaar, ná het broedseizoen, van binnen schoongemaakt met heet water. Trek er handschoenen bij aan. Nestkasten moeten dus open kunnen.
De meeste kasten hangen op 3 tot 5 meter hoogte, vaak met 2 of 3 bij elkaar. Hang de kast met de invliegopening in oostelijke of noordelijke richting en zo dat de spreeuwen in een rechte lijn naar het grasveld kunnen vliegen.
Een nestkast dient solide te zijn (water- en winddicht) en moet stevig worden bevestigd, zodat hij niet bungelt of los waait. Rond een veld kunnen op meerdere plekken kasten worden opgehangen. Bij voldoende voedsel en kasten nestelen spreeuwen in losse kolonies.
Bron: www.vogelbescherming.nl

Een herfstwandeling

De laagstaande zon schijnt al dagen minder fel. De bladeren verkleuren. Hier en daar een paddenstoel.
En ineens weet je het zeker. Je voelt het, je ziet het, je ruikt het... de herfst is in aantocht.

Tineke Eitink

foto's Henk Eitink

Afscheid Thea Otten-Lammerinkswönner

Op 30 augustus jl. was het dan echt zover. Na ca. 38,5 jaar werken bij de afdeling NatuurEducatie ging Thea Otten met pensioen.

Die donderdagmiddag kwamen veel genodigden naar het Lammerinkswönner om afscheid van Thea te nemen met een hapje en een drankje.

Van alle vrijwilligersgroepen waren mensen aanwezig, waaronder bv. de zondagsdienst, Bijenvereniging, Hennik & Dika en natuurlijk IVN. "Thea's vrijwilligers" grepen nog even de kans om haar te laten weten hoe ze hun samenwerking op prijs hebben gesteld. Thea mocht bloemen en cadeaus in ontvangst nemen, enveloppen met inhoud voor het opknappen van de tuin en een goedgevulde mand met lekkers. En waren speeches over haar jarenlange dienstverband bij de Gemeente Enschede en over de verschillende projecten die ze onder haar hoede heeft gehad.

De afdeling NatuurEducatie leende jarenlang leskisten met uiteenlopende onderwerpen uit aan basisscholen. Daarom hadden Mariëlle, Tineke, Mariëtte en Barbera, haar 4 naaste collega's van het Ledeboerpark, een speciale leskist voor Thea samengesteld met aardigheden van alle projecten waar ze zich voor in heeft gezet. De foto's aan de buitenkant en in het deksel van de kist getuigen van de diverse natuureducatieve projecten.

Voor de IVN Schoolwandelgroep die elk jaar leerlingen gidst op het Groot Brunink, Aamsveen en het Ledeboerpark was Thea, samen met Jacques Gerards, jarenlang de organisator en de schakel tussen de gidsen en de basisscholen.

Ik mocht Thea namens de IVN Schoolwandelgroep, de Heemtuin en Mariëlle bedanken voor haar inzet en prettige samenwerking, haar een kinderboek over vlinders geven om samen met haar kleinzoon in te lezen en een bijdrage voor de inrichting van de nieuwe tuin. Jan Willem droeg liefdevol speciaal voor Thea een bijzonder warm gedicht voor.

Ter verhoging van de feestvreugde bracht Leon Buiting, onze Stadsdeelmanager Noord, zeer verrassend een uitgelaten Dika ten tonele. Deze Dika had voor Thea een uitgebreid "Overlevingspakket voor Gepensioneerden" , met als eerste attribuut, jawel ... de bekende geranium.

Zelfs het weer was Thea goed gezind. Het werd een gezellige middag en een welverdiend afscheidsfeest. We wensen haar alles goeds, veel geluk en een goede gezondheid voor de toekomst.

Foto's Lidy Vrijheid, Wim Pauw en Tineke Eitink

Buurserzand en de Harrevelderschans

Hoewel Buurse tot de gemeente Haaksbergen behoort, is het eigenlijk een Enschedese kolonie.

Al sinds mensenheugenis zoeken de Enschedeërs er ontspanning en rust. Vooral het deels nog prachtige Buurserzand met zijn heide, zandverstuivingen en de grillige Jeneverbesstruiken (Kwakelbuske) trekt ons naar het dorpje aan de beek. Dat al dat moois nog niet is gecultiveerd tot weideland en akkers, danken we aan Jan Bernard van Heek.

Het begon allemaal in 1906 met de bouw van de villa Zonnebeek in de boerschap Rutbeek, nog net op de grens met Haaksbergen. Jan Bernard liet de villa in Amerikaanse stijl voor zijn echtgenote Edwina Ewing bouwen die in St. Louis was geboren, zodat ze zich in haar vreemde Twente een beetje thuis voelde. Als jachtgebied voor de familie had hij ver daarvoor ook al het nabij gelegen Buurserzand, verworven. Toen hij deze oude markegrond kocht was het er woest en ledig met zandverstuivingen. Vandaar de naam Buurserzand. De boeren uit de omgeving hadden er door de eeuwen heen hout gekapt, schapen laten weiden en heideplaggen en turf gestoken. Jan Bernard liet er weer dennen en loofbomen planten en gaf de heide weer ruimte om te herstellen.
Hij besloot ook dat dit stukje oeroude en uniek Twente niet verloren mocht gaan voor het nageslacht en hij bedacht plannen voor het inrichten van een openluchtmuseum waar de Twentenaren kennis konden maken met de omgeving waarin en hoe hun voorouders hadden geleefd.

Daarvoor deed hij opmerkelijke aankopen zoals het oude boerderijtje (los huuske) “de Bommelas” dat al in het gebied stond en een oude loaksteen (grenssteen). Ook de in 1921 voor de sloop bestemde Wissink Möl in Usselo paste precies bij zijn plannen en werd gerestaureerd en in het Buurserzand weer opgebouwd. De “stenderkast” is intussen alweer terug op zijn oude plekje.

Wat ik nooit heb geweten, is dat ook het Buursermeertje onderdeel uitmaakte van het geplande museum. Het was niet een oude veenplas, maar is door van Heek gegraven als recreatievijver voor bezoekers. De bodem werd met een bepaald soort klei bekleed zodat het water niet wegzakte.

Door zijn onverwachte overlijden in 1923 kwam een einde aan de plannen voor het openlucht museum. In 1929 schonk zijn weduwe het gebied aan Natuurmonumenten die het nu nog beheert.

Het zal hier door gekomen zijn dat een waardevol historisch stukje van het gebied niet de aandacht kreeg die het eigenlijk verdiende. Dat is de Harrevelder of Statenschans, een verdedigingswerk uit de Tachtigjarige oorlog aan een dode zijarm van de Buurserbeek. De Staten Generaal lieten het vierhoekige bastion rond 1590 aanleggen als bescherming voor de belangrijke handelsroute tussen Münster, Zutphen en Deventer die per schip of over de weg langs de Buurserbeek via Haaksbergen, Delden en Goor liep.

De Harrevelderschans moet toch lange tijd door het Staatse leger bemand zijn geweest, want bij opgravingen tijdens de Eerste Wereldoorlog, toen het als schietbaan werd gebruikt, vond met kogels, delen van militaire uitrustingen, scherven en andere gebruiksvoorwerpen. In de Tweede wereld Oorlog stond er een Duits lucht afweergeschut.

In 1976 werd de schans deels gerestaureerd en voor belangstellenden opengesteld. Volgens de geleerden is het door de afgelegen plek een der best bewaard gebleven verdedigingswerken in dit deel van het land. Een bezoek is dan ook zeer de moeite waard. En dat kan best tussen het natuurschoon, het Buursermeertje, ter Huurne, de Haarmühle of een ijsje bij Captain Jack (oude Willy Flake) door...

Geschreven door Gerrit Schorn, ontvangen via Henk Kaspers

Harrevelderschans - foto's Henk Eitink

Limonadewesp

Al een paar jaar roepen we dat het de hele zomer zo lekker rustig is in de tuin. Bijna geen wesp te zien. 2018 lijkt anders.

De zomer begon vroeg in mei en brandt voort tot ver in augustus zonder pauze of regen van betekenis. De wespenkoninginnen zijn al in april met het bouwen van nesten begonnen en hoe droger het voorjaar hoe beter dat gaat.

Zo zag mijn vader begin augustus opeens een drukte van belang in zijn achtertuintje. De wespen gaan in augustus op zoek naar voedsel en laten op opdringerige wijze van zich horen. Mijn bejaarde vader, altijd al een doe-het-zelver geweest, kocht een spuitbus. Toen hij eenmaal voor het nest stond met de spuitbus in de aanslag bedacht hij zich en wilde bij nader inzien toch geen dood door een overmaat aan wespensteken riskeren. Gelukkig zijn er voldoende professionele bestrijders te vinden. Onvermijdelijk komt er gif aan te pas. Zeer effectief, want na een half uurtje kon hij het hele nest tussen de rozen vandaan knippen.

Wespenbestrijder met wespennest

Tragisch voor de wespen. En eigenlijk ook voor ons, want papierwespen (de gewone en de Duitse) vangen veel insecten, vooral muggen.

Maar het geeft ons wel de gelegenheid een wespennest goed te bekijken. Een grijs kunstwerk van papier, gemaakt van ongeverfd (schutting)hout dat ze losgeknaagd hebben en met speeksel vermengd.

Het nest is bol van vorm en heeft een opening aan de onderkant. De raten, waarin de koningin in afzonderlijke cellen haar eitjes legt, zijn zeshoekig.

Detail wespennest

Wespennest ter grootte van een tennisbal

Het nest begint klein. Bij de buren zat een nest ter grootte van een tennisballetje.

De koningin zorgt voor de larven met een papje van insecten tot de werksters zijn uitgekomen. Daarna gaat ze verder met eitjes leggen en worden de werksters gevoed door de zoetigheid die wordt afgescheiden door de nieuwe larven. Bovendien bouwen de werksters verder aan het nest. Iedere nieuwe raat wordt vastgemaakt aan de vorige. Tegen het eind van de zomer worden er geen werksters maar vruchtbare mannetjes en vrouwtjes geboren. De vrouwtjes zijn de koninginnen van volgend jaar. Een flink nest kan ongeveer 5000 wespen herbergen. Op het moment dat er geen larven meer zijn en er dus geen zoet voedsel meer in het nest is, gaan de wespen massaal kijken of wij toevallig op ons terras iets lekkers zitten te eten of limonade drinken. En dat is meestal in augustus.

En nou niet zeuren dat er zoveel muggen zijn.

Meer lezen: http://www.beesies.nl/wesp.htm, http://www.koosroggeveld.nl/wetenswaardigheden/wespen/

Tekst en foto's Lidy Vrijheid

Bijzondere planten in het Aamsveen

Het Aamsveen is een van de weinige hoogveengebieden die ons land kent. Een interessant gebied, met oude historie en bijzondere flora en fauna.

Op een warme zomermiddag op 21 augustus kwamen 16 mensen bijeen voor een excursie in het Aamsveen waarbij deze keer vooral de Bijzondere Planten aan de orde zouden komen.

De 4 aanwezige gidsen besloten om samen in één groep te wandelen. Ondanks dat het erg warm was, werd het toch een heerlijke wandeling. Vooral het smalle pad dat tussen menshoge varens liep en dat normaal niet voor publiek toegankelijk is was een spannende ervaring.

De blauwe Gentiaan, de Tormentil en de Blauwe knoop bloeiden nog prachtig. En (wat wellicht tegenstrijdig klinkt) deze keer werd er zelfs een witte Blauwe knoop gespot. En dat is wel heel bijzonder...

foto www.geertsines.worldpress.com

Avondwandeling op de Lonnekerberg

Altijd boeiend om op de Lonnekerberg te wandelen en te horen over het ontstaan, de historie, bijzondere flora en fauna en natuurlijk Albert Jan Blijdenstein.

Op dinsdagavond 12 juli konden belangstellenden mee met deze zomeravondwandeling onder begeleiding van Wim Lengton en Lidy Vrijheid.

De groep van 40 wandelaars splitste zich in tweeën. Er ontstond een groep die vooral geïnteresseerd was in de flora van de Lonnekerberg en met Lidy meeliep en een groep die graag meer wilde weten over fauna en insecten en ervoor koos om met Wim mee te lopen.

Gelukkig was er qua planten genoeg te zien, zoals de bospaardenstaart, heksenkruid, leverkruid, varens, tormentil, wederik, gagel en de wolfspoot.

Qua insecten was het redelijk rustig die avond. Wim vertelde over de verschillende vleermuizen, waaronder zeer zeldzame, zoals de Brandtsvleermuis, de Vale vleermuis, de Rosse vleermuis, de Bechstein vleermuis. Zo'n mooie zomeravond is echt een cadeautje. Na 2 uur wandelen waren de reacties uit beide groepen zeer positief. Voor velen voor herhaling vatbaar.

Opnieuw geslaagde excursie De Weele

Het was 16 augustus een mooie zonnige dag. Maar liefst ruim 50 (!) wandelaars hadden zich verzameld bij het startpunt om al wandelend de natuurgeheimen van De Weele te ontdekken.

Door de kennis en het enthousiasme van Henk Kaspers over dit prachtige gebied werd het ook deze keer weer een leerzame en relaxte wandeling. De groep genoot duidelijk van alle verhalen, het gevarieerde landschap, bomen, heggen en villa's.

Na afloop gaven veel mensen aan graag geïnformeerd te willen worden over een volgende IVN activiteit of wandeling en... er heeft zich zelfs iemand spontaan aangemeld als lid.

Henk en zijn gasten - foto Tineke Eitink

Ooit de Groene Glibberzwam gezien ?

De groene glibberzwam (of wel de Leotia lubrica) is uitgeroepen tot paddenstoel van dit jaar! Deze zwam wordt vaak gevonden op plaatsen waar andere zeldzame paddenstoelen voorkomen. De groene glibberzwam wordt daarom beschouwd als een zogenaamde indicatorsoort. De Nederlandse Mycologische vereniging roept iedereen op om op zoek te gaan naar de bijzondere locaties waar de zwam groeit en deze in kaart te brengen.

Uiterlijk : *De groene glibberzwam (Leotia lubrica) is een gesteeld en vrij kleine zakjeszwam. Meestal groeien de zwammen in grotere groepen bij elkaar. De steel van de paddenstoel wordt zo'n 6 cm hoog en verbreed aan de top naar een 1 tot 3,5 cm breed hoedje. De hoed is onregelmatig gegolfd en gelobd. De zwammen zijn glanzend geelgroen tot olijfgroen gekleurd. De geur en smaak van de paddenstoel zijn onopvallend. Ze worden gevonden van juli tot november.*

Verspreiding : *In de tweede helft van de vorige eeuw heeft de groene glibberzwam sterk geleden onder de verzuring en vermesting van het land. Maar de zwam heeft zich aan het eind van de jaren negentig goed hersteld en is tegenwoordig landelijk sterk toegenomen.*

Biotoop : De groene glibberzwam wordt vooral op mossige plaatsen onder oude beuken en eiken gevonden. Het is nog niet helemaal duidelijk of de zwam in symbiose leeft met deze bomen of de mossen. Op landgoederen en buitenplaatsen met veel oude loofbomen, bosranden en smalle wandelpaden komt de groene glibberzwam veelvuldig voor. Ook in de duinen zijn ze afgelopen jaar in flinke aantallen waargenomen. Let op dat je tijdens het wandelen niet op de zwammen trapt, want ze worden niet voor niets groene glibberzwam genoemd.

Bron: Martijn Oud - Nederlandse Mycologische vereniging

Groene glibberzwammen - foto Piet Brouwer.

Foto Henk Eitink

Waarom heet een paddenstoel eigenlijk een paddenstoel ?

Vroeger werd de snelle groeiwijze, de grillige vormen en de kleuren van paddenstoelen vanuit een oud bijgeloof toegeschreven aan tovenarij. Paddenstoelen werden daarom snel in verband gebracht met magische verhalen over kabouters, heksen en tovenaars.

De naam voor de paddenstoel is ontstaan uit deze magische wereld. Padden waren de huisdieren van heksen en tovenaars. En als die padden moe waren, dan rustten ze uit op hun eigen stoelen in het bos: paddenstoelen.

Jutters vondsten op Vlieland

Al jaren brengen wij onze vakantie door op (ons) mooie wadden eiland Vlieland. En elk jaar zien en of vinden we wel weer iets bijzonders, zo ook dit jaar.

We hebben wel vaker dode maar nog wel complete Noordzee krabben (Cancer pagurus) gevonden, die hebben we dan gedroogd, uiteraard buiten vanwege de lucht, en deze prijken nu in onze kamer samen met vele andere "-vondsten".

Dit jaar, een van de eerste dagen dat we op het strand liepen, vonden we wel een hele grote: bijna 25 cm.! (zie foto)
Zoals altijd hebben we een plastic zak bij ons en daar is hij in meegenomen en heeft 3 weken, op ruime afstand van de tent, liggen drogen en stinken. Ook nu is hij nog niet "luchtvrij" maar dat is een kwestie van tijd.

Ook zagen we op een gegeven moment iets "vreemds" op de stok van het windscherm zitten (zie foto). Het leek iets op een vlinder, maar met 2 voorkanten... Het bijzondere was ook dat het, net als een klok "onzichtbaar", met de zon meedraaide. Tegen de avond was het verdwenen. Thuisgekomen op internet gezocht en wat bleek het te zijn…
2 parende Hermelijn(nacht)vlinders (Cerura vinula), toch ook niet een alledaags verschijnsel.

Op het strand hebben we in de loop van al die jaren ook de nodige dode vogels aangetroffen, dit jaar echter voor het eerst een Jan-van-Gent (Marus bassanus) (zie foto).
Een prachtige vogel, maar ja, ook sterfelijk.

Tot slot, er stond vlakbij onze tent Slangenkruid (Echium vulgare) ook geen algemene wilde plant en hoewel het duingebied wel de juiste biotoop voor deze plant is, vond de plaatselijke bioloog het bijzonder genoeg om persoonlijk een kijkje te komen nemen.

En zo was Vlieland ook dit jaar weer anders dan andere jaren.

Pim Bosman, juli 2018

Poelenonderzoek met middelbare scholieren in de Esmarke.

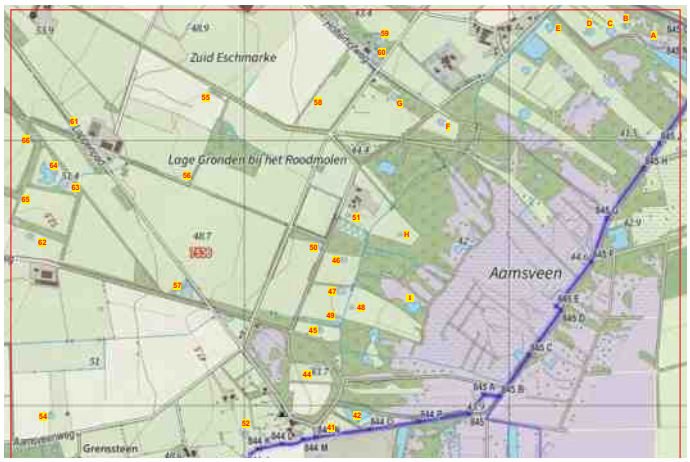
Al jaren houden we ons als IVN afdeling geregeld bezig met boomkikkers en vaak doen we dat in samenwerking met EnHOe, de groep die het vrijwillig landschapsonderhoud in de regio verzorgt.

Dit voorjaar hadden we een heel nieuw gezamenlijk project: het begeleiden van middelbare scholieren bij een onderzoek naar de kwaliteit van diverse poelen in de Esmarke. Dat begon als volgt: EnHoe werkt geregeld aan houtwallen en poelen in de Esmarke om ervoor te zorgen dat die omgeving geschikt blijft voor de boomkikkers en als me dat uitkomt ben ik daar weleens bij. Op een gegeven moment hebben Anton Heuven, (hij is sinds kort lid van onze afdeling!) en ik tijdens het werk een beetje lopen bomen over hoe we wat meer te weten zouden kunnen komen over onder meer de waterkwaliteit van de poelen waar we bomen kappen etc, zodat we beter zouden weten onder welke omstandigheden de boomkikkers in Enschede leven.

Zo is het balletje aan het rollen gegaan. Anton heeft de biologieleraren van het Jacobus College Van der Waalslaan, de school waar hij werkt, zo enthousiast gekregen dat zij samen met Erik Rolevink, Anton en mij een plan gemaakt hebben om de leerlingen van vierde klassen HAVO en VWO onderzoek aan poelen in de Esmarke te laten doen. Op 5 en 6 juni 2018 is dit onderzoek door de leerlingen gedaan, waarbij leden van EnHOe en (enkele) van IVN de leerlingen in het veld begeleidden.

In totaal hebben de leerlingen van vier klassen 20 poelen bezocht. Iedere klas is opgedeeld in groepjes van 3 leerlingen, die elk 2 poelen bezochten. Van iedere poel is op deze manier vier keer informatie verzameld. In het veld is de omgeving van iedere poel bekeken wat begroeiing betreft. De temperatuur van het water is gemeten en ook de luchttemperatuur. Ter plekke is de zuurgraad van het water bepaald. Met speciale netten zijn waterdiertjes verzameld en genoteerd. Welke soorten waterdieren op een plek leven is afhankelijk van hoe schoon of voedselrijk het water is. Daarom leveren die vangsten – welke soorten en hoeveel van de verschillende soorten – informatie op over de waterkwaliteit.

Daarnaast is een watermonster genomen van iedere poel. Deze monsters zijn meegenomen naar school, waarna nitriet, nitraat en fosfaat bepalingen uitgevoerd zijn in het lab. Alle in het veld en het lab verzamelde gegevens zijn in één overzicht gezet, waarna een conclusie getrokken kon worden over de geschiktheid van de poel voor de boomkikker.

Naar aanleiding van dit onderzoek hebben leerlingen in een (zo genaamd) advies aan de gemeente op papier gezet welke poel het beste was voor de boomkikker. Uit het bestand van 4H en 4V zijn de volgende poelen door de leerlingen aangemerkt als geschikt: poel 57, 61, F en N. Deze conclusie werd getrokken op basis van de waterkwaliteit qua waterdieren en de waterkwaliteit qua (laag) nitriet-, nitraat- en fosfaatgehalte en zuurgraad. De basis voor deze conclusie is echter erg zwak, het onderzoek zal volgend jaar opnieuw uitgevoerd moeten worden en op een aantal vlakken aangepast worden, zodat er beter onderbouwde conclusies getrokken kunnen worden.

Het was erg lastig om de waterdieren te verzamelen, daar willen wij volgend jaar de leerlingen eerst beter in trainen voor zij naar de kikkerpoelen gaan. Ook willen we de gebruikte netten aanpassen zodat waterdieren van verschillende groottes makkelijker verzameld kunnen worden. Daarnaast moet de verzamelde informatie over de omgeving beter verwerkt kunnen worden in de beoordeling. Deze veranderingen willen we doorvoeren om volgend jaar beter te kunnen aangeven welke omstandigheden bepalend zijn voor het voorkomen van de boomkikker. Graag willen we volgend jaar het onderzoek met dezelfde opzet en verfijndere methoden herhalen.

De onderzoeksresultaten lieten dus nog wat te wensen over, maar als natuurervaring en kennismaking met natuuronderzoek voor de leerlingen was dit project zeker zeer geslaagd. Daarom zijn we van plan om het volgend jaar met wat verbeteringen te herhalen.

Dit artikeltje is grotendeels gebaseerd op het verslag van de activiteit dat gemaakt werd door de medewerkers van de school voor de eigenaren van de poelen en andere betrokkenen. Sommige passages heb ik letterlijk over genomen. Hanneke van Dorp

Een bijzondere ontmoeting

Tijdens een van de laatste weken van augustus haalde Rita (mijn vrouw) enkele stukken wasgoed van het droogrekje en fladderde er iets op de grond.

Om het te bekijken wat voor fladderend dier dit was, heeft zij er een glazen kom over gezet. Bij nadere bestudering bleek dit een Windepijlstaart te zijn, toch wel heel bijzonder. Ik had deze nachtvlinder nog niet eerder in mijn leven in levende lijve gezien.
Deze vlinders hebben een extreem lange roltong (ca.15 cm) en zuigen nektar uit speciale buisvormige bloemen, zoals petunia's en winde's (pispotjes). Ze gaan niet op de bloemen zitten maar zweven als een kolibrie voor de bloemen en steken de lange roltong uit. Het zijn grote nachtvlinders met een spanwijdte van 9 tot 13 cm.
De naam pijlstraat danken de vlinders aan het feit dat de grote rupsen (ca.10 cm) aan het einde van het lichaam een soort hoorntje hebben.
Ik vond dit toch wel even een vermelding waard voor de Gidsengids

Dirk Nijenboer

Tot onze grote verrassing kwam deze kleine Kolibrievlinder (Macroglossum stellatarum), uit de familie pijlstaarten, op 2 september jl. onze vlinderstruik bezoeken. Als je goed kijkt zie je zijn lange tong. Stilhangend in de lucht zuigt hij daarmee de nectar uit de bloem. Hij kan zo stilhangen omdat hij 70 tot 80 keer (!) per seconde met zijn vleugels slaat. Deze voor ons unieke nachtvlinder blijkt in Nederland veel voorkomend te zijn, van ca. maart tot november. Hij is zowel overdag als nachts actief. Tekst en foto Henk Eitink

Windepijlstaart

Van de redactie

Dat was een bijzondere zomer! Ik heb het gevoel dat ik erg veel gemist heb tijdens mijn ziek zijn. Zeker ook als ik al die verslagen van activiteiten van de afgelopen tijd voorbij zag komen. Er waren er toch wel een aantal bij waar ik graag bij aanwezig had willen zijn! Ondertussen heb ik wel veel tijd gehad om om me heen te kijken en de zomer langzaam voorbij te zien kruipen. Wat een hitte en droogte! Sommige planten en dieren hadden het erg zwaar te verduren. Poelen, vijvers en beken vielen droog. En daarmee overleefde niet alles deze lange, hete zomer. Inmiddels regent het regelmatig en zien we de zomer stilletjes plaats maken voor de herfst. Alles begint weer mooi te kleuren en geuren en ieder jaar vraag ik me weer af wat ik nu mooier vind: de lente of toch de herfst...
Hartverwarmend was al het meeleven dat ik mocht ontvangen in post, bezoekjes en bloemen. Hartelijk dank daar voor. Het heeft me goed gedaan!
De vorige Gidsengids heeft Tineke voor het grootste gedeelte alleen moeten maken, aan deze editie konden we gelukkig weer samen werken. En met al die leuke copy die we mochten ontvangen zijn we erg blij! We hopen dan ook dat we weer geslaagd zijn in het maken van een leuke en inspirerende Gidsengids.

De redactie wenst haar lezers veel leesplezier en een geurige, kleurrijke en paddenstoelrijke herfst.

Kopij voor de volgende winter-uitgave graag insturen vóór 23 november a.s.

Agenda

Vrijdag 21 september
Rolstoelwandeling met bewoners van De Posten

Zaterdag 22 september
Natuurmarkt Groen-Verbindt, Erve Leppink
Van 11.00 uur - 15.00 uur

Zondag 23 september
Twentse Landdag op het Abraham Ledeboerpark
Zie ook de flyer/poster elders in deze uitgave

Woensdagmiddag 26 september
(Rolstoel-)wandeling met bewoners van Erve Leppink

Zaterdag 6 oktober
Nationale Kringloopdag en
IVN Ledendag 2018 in Nijmegen (aanmelden)

Woensdag 10 oktober
Dag van de Duurzaamheid

Woensdagmiddag 24 oktober
(Rolstoel-)wandeling met bewoners van Erve Leppink

Zaterdagavond 27 oktober
Nacht van de Nacht

Zaterdag 3 november
Landelijke Natuurwerkdag
Informatie en aanmelden: www.natuurwerkdag.nl

Zaterdagmiddag 17 november
IVN Stamppotwandeling voor onze leden en huisgenoten, voor meer informatie zie pagina 4 van deze Gidsengids

IVN uitje

voor het uitje op 17 november a.s. graag opgeven bij Hanneke vóór 3 november

ivn natuur educatie Enschede

IVN Ledendag

Op zaterdag 6 oktober 2018 vindt de IVN Ledendag plaats in Nijmegen. Nijmegen is verkozen tot European Green Capital 2018, duurzame hoofdstad van Europa.

Het ochtendprogramma vindt plaats in het historische Concertgebouw de Vereeniging. Na de lunch zijn er activiteiten en interessante workshops. De hele dag staat in het teken van Natuur en Cultuurhistorie. Aanmelden kan tot 20 september a.s.

Informatie/aanmelden: www.ivn.nl/ledendag/aanmelden. Hier staan ook de deelnamekosten vermeld.

Kleverig koraalzwammetje (Calocera viscosa) - Henk Eitink

foto Henk Eitink

Excursies

Vrijdag 12 oktober
Voorlopen Paddenstoelen excursie van zondag 14 oktober (exclusief voor leden IVN Enschede)
Startpunt: Witte Hek aan de Bergweg buiten Lonneker, na de kruising met de Oude Deventerweg, voorbij de Kleigaten van Smulders.
Tijd: 17.00 uur

Zondag 14 oktober
Paddenstoelen excursie op de Lonnekerberg door de deskundige gids Marian Jagers.
Startpunt: Witte Hek aan de Bergweg buiten Lonneker, na de kruising met de Oude Deventerweg, voorbij de Kleigaten van Smulders.
Parkeren: kan bij het informatiebord aan de rechterkant.
Tip: neem een klein spiegeltje mee om de onderkant van een paddenstoel te bekijken.
Tijd: 14.00 - ca. 16.00 uur

Ontmoet de natuur in de stad tijdens onze groene stadswandelingen:

Dinsdagmiddag 30 oktober
"Langs de Houwbeek door de Helmerhoek", een groene stadswandeling.
Startpunt: Parkeerplaats bij Gezondheidscentrum "De Helmerhoek", Runenberghoek 16/18
Tijd: 14.00 uur - ca. 16.00 uur

Donderdagmiddag 15 november
"Langs boerenwegen door de landen", een groene stadswandeling door de Stroinkslanden
Startpunt: Parkeerterrein aan de Reerinklanden bij het kruispunt van de Reerinklanden met de Knalhutteweg.
Tijd: 14.00 uur - ca. 16.00 uur

Dinsdagmiddag 27 november
"Op zoek naar sporen van het land, zoals het was voordat de mensen het gingen bewonen", een groene stadswandeling door Stokhorst
Startpunt: boerderij het Volbert, ingang Hoge Boekelerweg bij de EMTE
Tijd: 14.00 uur - ca. 16.00 uur

Schoolactiviteiten

Weken 10 september t/m 21 september
Schoolwandelingen basisonderwijs Aamsveen

Dinsdag 25 september
Vergadering Schoolwandelwerkgroep

Vrijdag 28 september
Voorwandelen Najaarsactiviteit Ledeboerpark

Weken 1 oktober t/m 19 oktober
Najaarsactiviteit basisonderwijs Ledeboerpark

Een groep natgeregende IVN-schoolwandelgidsen tijdens het voorwandelen op het Aamsveen, als voorbereiding voor de schoolwandelingen in september. Dat het leven van een schoolwandelgids niet altijd over rozen gaat (of vergezeld wordt van zonneschijn) bleek wel op vrijdag 7 september jl. Toen stond s'ochtends namelijk het voorwandelen gepland. Ondanks de gigantische hoosbuien van die ochtend gingen onze gidsen op pad, geheel conform de leus.. "elk weer is IVN-weer".

Lezing

Paddenstoelen bij IVN Haaksbergen
Op donderdagavond 20 september a.s. om 19.30 uur organiseert IVN Haakbergen een lezing over paddenstoelen door Marian Oude Tijdhof.
Locatie: aan de Dievelaarslaan 2 te Haaksbergen.
Meer info : www.ivn.nl/afdeling/haaksbergen/activiteiten

Weidesprinkhaan

GOED NIEUWS:
op de Lonnekerberg is 1 augustus jl. de zeer zeldzame Weidesprinkhaan waargenomen. Hij kwam in 2015 op de Rode Lijst en werd in Nederland als uitgestorven beschouwd. De laatste waarneming in de regio bleek 26 jaar geleden bij Denekamp. Meer informatie: www.landschapoverijssel.nl/nieuws/uitgestorven-weidesprinkhaan-ontdekt-bij-lonnekerberg

Sandd
Port betaald
Port payé

FSC
www.fsc.org
MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C017135

INDIEN ONBESTELBAAR: REDACTIE GIDSENGIDS
BURGEMEESTER STROINKSTRAAT 375
7547 RH ENSCHEDE

Meidoorn (Crataegus)

Zwarte appelbes (Aronia)

Lijsterbes (Sorbus)

ivn natuur educatie
Enschede

Framboos (Rubus idaeus)